

*Чекан Оксана Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Поляк Вікторія Михайлівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

КАТЕГОРІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

У контексті предмета нашого дослідження важливим є уточнення такого поняття, як «педагогічної майстерності». Сутність останньої розглядається різними авторами як сукупність знань та умінь, що визначають результативність праці; обсяг навичок для виконання завдання; комплекс особистісних якостей і властивостей; система знань і особистих якостей, що мають педагогічне значення; єдність теоретичної й практичної готовності до конкретної діяльності; нормативна модель педагогічної підготовки людини тощо.

Перехід до компетентісно-орієнтованої освіти детермінує необхідність переосмислення нових завдань у системі підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, на основі врахування сучасних життєвих стратегій, конкурентоспроможності, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки. Це потребує розроблення концептуальних, змістових і технологічних засад модернізації діяльності навчальних закладів і, насамперед, - вищої педагогічної школи. Так поняття професіоналізму і майстерності тісно пов'язані. Більше того, майстерність є синонімом понять «поінформованість», «обізнаність» і вживаються для характеристики придатності людини до успішної діяльності в певній сфері. Як бачимо, майстерність переплітається з професіоналізмом, тобто вищою точкою в розвитку особистості (Е.В. Бондаревська [37]).

Ознайомлення з науковими джерелами засвідчує, що «педагогічна компетентність» визначається і розглядається авторами по-різному. Розмаїтість і різноплановість тлумачень цього поняття зумовлені розходженням наукових підходів (особистісно-діяльнісного, системно-структурного, знаннєвого, культурологічного тощо).

Розглядаючи сутність компетентності як банк знань і накопичених умінь, С.Я. Батишев стверджує, що організована база знань є основою всіх видів компетентності [26]. Отже, залежно від базових знань певної сфери об'єктивної дійсності визначається педагогічна компетентність спеціаліста, що забезпечує розв'язання навчально-виховних проблем.

Педагогічна компетентність, за А.К. Марковою, є «поінформованість педагога про знання й уміння та їхні нормативні ознаки, які необхідні для здійснення цієї роботи; володіння психологічними якостями, бажаними для його виконання, реальна педагогічна діяльність відповідно до еталонів і норм [52, с.256]». Структура компетентності, на її думку, поєднує знання, вміння, досвід і теоретико-прикладну підготовленість до використання знань у процесі педагогічної діяльності. Ключові компетенції, які є необхідними для будь-якої соціально-продуктивної діяльності, включають базові – компетенції в конкретній педагогічній галузі й спеціальні – для використання конкретної педагогічної дії, розв'язання певної проблеми чи педагогічного завдання.

Багатовекторність педагогічної роботи детермінує різновиди педагогічної майстерності, про яку можна говорити як у широкому сенсі, так і залежно від предмета й конкретного виду діяльності викладача. Тому важливим є розуміння специфіки, характерної і для високого рівня діяльності педагога в конкретній сфері його застосування, і того

спільного, що притаманне будь-якій майстерності педагогічної праці. Однак спеціальних розробок, присвячених цьому питанню, на жаль - обмаль, що є гальмом при оволодінні майстерністю широким колом викладачів, особливо молодих.

Водночас пошук ефективних шляхів оптимізації формування педагогічної майстерності вимагає розуміння його основ та сутності. Так, у педагогічній енциклопедії цьому феномену дається таке визначення: «Майстерність педагогічна – високе мистецтво виховання і навчання, що потребує постійного вдосконалення, доступне кожному педагогу, який працює за покликанням і любить дітей [77, с. 739]». Суть поняття відображено в словах «високе мистецтво виховання і навчання, що потребує постійного вдосконалення». Більше того, «Педагогічна майстерність» представлена як «... високе мистецтво виховання і навчання, яке постійно вдосконалюється, доступне кожному педагогу, який працює за покликом і любить дітей. Педагог – майстер своєї справи – це спеціаліст високої культури, який глибоко знає свій предмет, добре знайомий із відповідними галузями науки або мистецтва, розуміється на питаннях загальної й особливо дитячої психології, досконало володіє методикою навчання й виховання». [77, с. 739] Зокрема, в українському педагогічному словнику за редакцією С.У. Гончаренка педагогічна майстерність характеризується високим рівнем педагогічної діяльності, критеріями якої є науковість, гуманність, доцільність, оптимальність, результативність, демократичність, творчість [24, с. 252].

Групою вчених сутність цього феномена визначається через «соціально-психологічне утворення», яке притаманне особистості педагога [5; 18; 35; 54; 92; 28; 23]. Останнє можна характеризувати як суб'єктивні прояви фахівця, що задовольняють еталонні вимоги педагогічної діяльності. Наявність суб'єктивних проявів дозволяє зробити висновок про те, що педагогічна майстерність має базуватися на високому духовному рівні, загальній культурі, педагогічному досвіді та притаманним педагогові особистісних якостей, що мають педагогічне значення.

В аналогічному ключі аналізується педагогічна майстерність і в роботах Є.С. Барбіної, в яких означена якість розглядається як поєднання особистісних характеристик спеціаліста з діяльнісною сутністю певної професії, «інтегрований показник ступеня готовності конкретної особи до виконання педагогічних обов'язків», технічне й технологічне забезпечення реалізації його гуманістичної спрямованості [23, с. 37].

Про співвідношення педагогічної компетентності і педагогічної майстерності вичерпну відповідь дав А.С. Макаренко. Відкидаючи твердження про повну залежність педагогічної майстерності від уроджених особливостей і задатків, він доводив її зумовленість рівнем педагогічної компетентності. А.С. Макаренко вважав, що педагогічна майстерність – це високе мистецтво навчання й виховання, яке постійно вдосконалюється, доступно кожному педагогові, в основі його лежать педагогічні знання, вміння й здібності [31]. Педагогічна майстерність, заснована на вміннях, кваліфікації, на його думку, – це знання педагогічного процесу, вміння його побудувати, надати руху [31, с. 234]. Розвивається вона на основі практичного досвіду. Але не будь-який досвід стає джерелом педагогічної майстерності. Таким джерелом є тільки праця, осмислена з погляду сутності, цілей і технології діяльності, це сплав індивідуально-ділових якостей і педагогічної компетентності педагога.

В інших дослідженнях педагогічна майстерність тлумачиться як високий рівень педагогічної діяльності. Її категоріями є такі показники, як науковість, творчість, демократичність, гуманність, результативність, оптимальний характер тощо.

Наведені приклади визначення сутності педагогічної майстерності дозволяють зробити висновок, що з цього питання у науковців ще немає однозначної думки. Одні автори вважають, що це якісні характеристики особистості, другі – що це система знань, умінь і навичок, треті об'єднують і те, й інше разом тощо.

Таким чином, узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду дає можливість визначити педагогічну майстерність як своєрідний сплав особистісної культури, знань і

світогляду викладача, його всебічної теоретичної підготовки з досконалим володінням прийомами навчання й виховання, педагогічною технологією та передовим досвідом. Його діяльність ґрунтується на свідомому бажанні стати майстром педагогічної справи, переконанні в тому, що майстерність забезпечує не лише високу результативність праці, а й почуття задоволення, утвердження себе як фахівця високого гатунку. Основними критеріями оцінювання педагогічної майстерності педагога є комплекс якостей, пов'язаних із педагогічною підготовленістю, педагогічною діяльністю, її результативністю, пошуковою науково-дослідницькою активністю, гностичними, комунікативними та організаційними функціями педагогічної роботи.

УДК 37.013.3

*Чекан Оксана Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Самчук Міла Олександрівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Актуальність проблематики компетентісно орієнтованої освіти детермінована часом і вимогами суспільства; її розробляють відомі міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів. Історичний аналіз становлення понять “компетентність” та “компетенція” дозволяють розкрити методологічну сутність компетентісного підходу. Деякі дослідники вважають, що “засновником компетентісного підходу був ще Аристотель, який вивчав можливості стану людини, визначеного грецьким терміном “*atere*” – “сила, яка розвивалась і вдосконалювалась до такої міри, що ставала характерною якістю особистості. Інші стверджують, що поняття “компетентність” і “компетенція” почали використовувати з 1958 року.

Широкий інтерес до проблеми дослідження компетенцій був пов'язаний з запуском штучного супутника Землі СРСР у жовтні 1957 року і появою, слідом за цим, критики системи освіти в США. Саме в цей період з'явилися публікації, що порівнювали зміст освіти в США та СРСР: А. Trace “*What Ivan knows that Johny doesn't*”. Розвиток прийнятих вітчизняною педагогікою понять “компетенція” і “компетентність” можна віднести до цього ж періоду. На думку ряду дослідників інтерес до проблеми дослідження компетенцій співпадає з кризовими ситуаціями в економіці, освіті і культурі.

Педагогічна наука почала займатися питаннями компетентності пізніше інших наук, базуючись на результатах досліджень соціології, психології, філософії, математики, кібернетики тощо. З одного боку розширення термінологічного апарату, впровадження нових категорій стало невід'ємною частиною розвитку педагогічної науки, яка прагнула не лише відповідати потребам сучасного суспільства, але й рухатись з випередженням. З іншого боку нові терміни викликали неточність та багатозначність інтерпретацій. Тривалий час у педагогічній науці не існувало єдиного і однозначного визначення понять “компетентність” і “компетенція”. Тому і в поглядах на визначення поняття “професійна” компетентність існують різні підходи. Зокрема, в період 1970 – 1990 років розроблялися різні класифікації компетенцій, визнані педагогічною спільнотою. О. Бондаревська, А. Деркач, І. Зимняя, Н. Кузьміна, А. Маркова, Н. Мясищев, А. Палферова, Л. Петровська та інші автори використовували поняття “*компетентність*” і “*компетенція*” як для опису кінцевого

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>